

EELK Haapsalu Püha Johannese kogudus

DETSEMBER 2024

Täna, pühapäeval algab detsember, jõulukuu ja uus kirikuaasta. Ees on neli nädalat ootamisaega. Kirikus ei toimu sündmused ilma ettevalmistuseta. Astume samm-sammult ja rõõmustame teekäimisest. Valmistumine on protsess ja meie praegusel tormamise ajal on meil vaja seda õppida. Ülestõusmispüha ettevalmistuseks on suur paast ja täna algab adventipaast. Õpime paastu tähtsust õigeusu ja katoliku kirikult. Paastumine ei ole mitte ainult komme. Martin Luther ütleb Väikeses Katekismuses: „Paastuda ja ihu poolest valmistuda on küll kaunis välispidine kord ...” Millegipärast jäetakse siin kahe silma vahele sõna „kaunis”. Luther ei loobu paastust, vaid rõhutab, et kõige olulisem on olla usuliselt valmis ja kindel. Adventiajal me ootame ja valmistume Jeesuse sündimiseks. Meenutame imet, mis toimus meie sõpruslinna Petlemma tallis: Jumal tuleb meie juurde ja teeb kingituse ... – Jeesuse, sõimes lamava lapse. Jumal ei tule ette teatamata. Adventiajal kuuleme piiblilugemisi, milles räägitakse Jeesuse tulekust. Kuuleme, kuidas prohvet Jesaja räägib saabuvast Messiasist. Kuuleme, kuidas ingel ilmub unes Joosepile ja valmistab teda ette, et Maarja, tema kihlatu, toob ilmale poja. Kuuleme ka sellest, et Jeesus tuleb teist korda tagasi.

Adventiajal kaunistame tänavad ja kodud, süütame küünlaid, et valgus paistaks pimedasse maailma. Me koristame kodu, küpsetame piparkooke, teeme süüa, kutsume pere ja sõbrad külla ja avame südamed inimestele, kes kannatavad raskustes ja sõjaoludes.

Peatselt lõppeva kalendriaasta saatesõnas EELK kalendrile toonitasin, et kalendri ülesanne on hoida minevikku, luua ajakava ja anda kiirele elutempole rahu. Praegu elame keerulisi aegu, sõda on muutnud maailma. Meie ülesanne on palvetada rahu eest. Artur Alliksaar on kirjutanud: „Ei ole paremaid, halvemaid aegu. On ainult hetk, milles viibime praegu.”

Järgmine aasta on Eestis raamatu aasta – möödub 500 aastat esimese eestikeelse raamatu ilmumisest. Olen kasvanud paljude raamatute keskel Kuusalu ajaloolises pastoraadis. Seal elas ja töötas pastor ja keeleteadlane Eduard Ahrens aastail 1837–1863. Tema tegevuse peaesmärk oli eesti kirikukeele uurimine ja parandamine.

Raamatute raamat on Piibel. Loeme raamatu aastal taas kord läbi kogu Piibli!

Soovin lootusrikast ja rõõmsat ootamise aega ja õnnistatud jõulupühi!

+Tiit Salumäe
emeritiipiiskop

KOGUDUSE TEGEVUSKAVA DETSEMBRIS 2024

- P, 1. dets** kl 11 I advendi jumalateenistus armulauaga. Teema: „Sinu Kuningas tuleb alandlikkuses”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Kalle Jätsa, organist Lia Salumäe, laulab koguduse segakoor (toomkirik).
- T, 3. dets** kl 18.30 toomkoori lauluproov (Jaani saal).
- R, 6. dets** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik);
kl 14 teetund (Jaani saal).
- L, 7. dets** kl 16 advendikontsert. Esinevad Haapsalu muusikakooli õpilased ja õpetajad (toomkirik).
- P, 8. dets** kl 11 II advendi jumalateenistus armulauaga, uue nõukogu ametisse õnnistamine. Lastekirik. Teema: „Sinu Kuningas tuleb kirkuses”. Teenivad emeriitpiiskop Tiit Salumäe, õpetaja Mart Salumäe ja Teno Ilves, laulab naiskoor Kaasike, dirigent Sirje Kaasik, organist Lia Salumäe (toomkirik).
- T, 10. dets** kl 18.30 toomkoori lauluproov (toomkirik).
- K, 11. dets** kl 18 segakoori lauluproov (Jaani saal).
- N, 12. dets** kl 18 advendikontsert. Laulavad Haapsalu põhikooli lastekoor, Läänemaa ühisgümnaasiumi noortekoor ning Haapsalu poistekoor. Dirigendid Ilona Aasvere, Karin Lükk-Raudsepp ja Kadri Kelner (toomkirik).
- R, 13. dets** kl 9 hommikupalvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik);
kl 16 jõululaulude ühislaulmine eesti ja soome keeles „Kauneimad jõululaulud / Kauneimmat joululaulut”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Tallinna Soome koguduse õpetaja Tomi Kallanne, organist Lia Salumäe (toomkirik).
- L, 14. dets** kl 16 „Piibel köögis”. Eelregistreerimine: Maria, 5358 3276. Piiblitunni peab misjonär Liliann Keskinen (vana pastoraat, Suur-Lossi 1);
kl 18 Do-Re-Mi ja saateansambli kontsert „Jõulurõõm”. Dirigent Anne Pääsuke (toomkirik).
- P, 15. dets** kl 11 III advendi jumalateenistus armulauaga. Teema: „Valmistage Issandale teed”. Teenivad vikaarõpetaja Kristel Engman, Tiina Kütt ning misjonärid Liliann ja Hannu Keskinen, organist Lia Salumäe. Toomkoori 20. aastapäev (toomkirik).
- T, 17. dets** kl 18.30 toomkoori lauluproov (Jaani saal).
- K, 18. dets** kl 18 segakoori lauluproov (Jaani saal).
- R, 20. dets** kl 9 hommikupalvus. Teenib Tiina Kütt (Jaani kirik);
kl 10 Haapsalu linna algkooli jõulukirik (toomkirik).
- L, 21. dets** kl 16 jõulukontsert. Kammerkoor Voces Tallinn, dirigent Lodewijk van der Ree. Piletiga (toomkirik);
kl 18 toomapäeva Taizé palvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe (Jaani kirik).
- P, 22. dets** kl 11 IV advendi jumalateenistus armulauaga. Lastekirik. Teema: „Issand on lähedal”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Kalle Jätsa, organist Lia Salumäe (toomkirik);
kl 17 Arsise käsikellade ansambli jõulukontsert „Meie jõulud”, dirigent Aivar Mäe. Piletiga (toomkirik).

- T, 24. dets** kl 17 jõuluõhtu perejumalateenistus, lastekiriku jõulunäidend, teenib õpetaja Mart Salumäe, laulab toomkoor, dirigendid Lia Salumäe ja Sirje Kaasik (toomkirik);
kl 22 jõuluöö missa. Teenivad emeriitpiiskop Tiit Salumäe, õpetaja Mart Salumäe ja Kalle Jätsa, organist Lia Salumäe (toomkirik).
- K, 25. dets** kl 12 Kristuse sündimispüha jumalateenistus armulauaga. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Teno Ilves, organist Lia Salumäe (toomkirik).
- R, 27. dets** kl 9 hommikupalvus. Teenib Siim Kallas (Jaani kirik);
kl 18 johannesepäeva kontsertpalvus, koguduse teenetemärgi üleandmine, esineb orelikunstnik Ene Salumäe (toomkirik).
- P, 29. dets** kl 11 jõuluaja 1. pühapäeva jumalateenistus armulauaga. Teema: „Püha Perekond”. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Tiina Kütt, organist Lia Salumäe (toomkirik).
- T, 31. dets** kl 17 vana-aasta jumalateenistus armulauaga. Teenivad õpetaja Mart Salumäe ja Siim Kallas, organist Lia Salumäe (toomkirik);
kl 23.15 aastavahetuse palvus. Teenib õpetaja Mart Salumäe, organist Lia Salumäe (Jaani kirik).

KUU JUHTSALM JA PALVE

Oh, et mu elutee oleks kindel, et ma peaksin su määrusi. Ps 119,5
Ristija Johannes ütles: Parandage meelt, sest taevariik on lähedal. Mt 3, 1–2

Jumal, palume Sinu õnnistust algavasse kirikuaastasse. Õpeta meid õigesti kuuletuma Sinu seadusele ja evangeeliumile, et jääksime Sulle ustavaks. Aamen.

Kodune lugemislaud. Foto: Mart Salumäe

KES ON HELDE, SEDA ÕNNISTATAKSE

Täna südamest kõiki koguduse liikmeid, kes võtavad aktiivselt osa koguduse elust ja on teinud oma liikmeannetuse. Täna eriti ka neid, kes elavad Haapsalust eemal, kuid pole unustanud toetada meie kogudust. Regulaarsed annetused on meil võimaldanud täita koguduse põhikirjalisi kohustusi ja aidanud katta tegevuskulusid.

Meie kogudusele tehtud annetuste aastane kogusumma on aastaid püsinud 40 000 euro piires. Seepärast on tulnud majandada väga säästlikult ja igaks veidigi suuremaks investeeringuks peab otsima lisaraha.

Kellel tänavune liikmeannetus veel tegemata, saab selle tasuda enne aasta lõppu kantseleisse või koguduse pangakontole: EE811010602003965006 (SEB), EE442200001120274032 (Swedbank), EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNESE KOGUDUS. Pangakontole tasudes palume märkida, millise ajavahemiku eest liikmeannetus tehakse. Pangaülekandega laekunud annetuste kohta edastab kogudus info Maksu- ja Tolliametile, et te oma annetuselt tulumaksusoodustust saaksite. Sularahas tehtud liikmeannetuste puhul saavad tulumaksusoodustust need, kes on koguduse kantseleisse teatanud oma isikukoodi.

Juhatus soovib liikmeannetuse tasumise hõlbustamiseks vormistada pangas püsikorraldus. Igaüks andku oma jõu ja soovi kohaselt.

Pühakiri ütleb: „Kes on helde, seda õnnistatakse.” Õp22:9a

Mart Salumäe
koguduse õpetaja

Altar advendikuuskedega. Foto: Heino Kahem

ÕNNISTATUD ADVENDIAEGA
ja
RÕÕMURIKKAID JÕULUPÜHI

Soovib „Johannese Sõnumid” toimetus.

TERE TULEMAST LEERIKOOLI!

3. novembril algas leerikursus, mis lõpeb leeripühaga 8. juunil 2025.

Sügisest kevadeni kestva leerikursuse jooksul tutvutakse leeritundides Piibli, kiriku õpetuse ja ajaloo, kristliku eetika, teiste religioonide ning meie koguduse eluga. Kursus lõpeb leeripüha ehk konfirmatsiooniga.

Leerikooli lõpetanu saab koguduse täieõiguslikuks liikmeks. Leeritatu võib osaleda armulaul, saada ristivanemaks, lasta abielu laulatada ja kandideerida koguduse juhtorganitesse. Leerikoolis osalemine on hea võimalus arutleda elu ja igavikuliste küsimuste üle. Tunde viivad läbi koguduse vaimulikud ja teised kaastöölised.

Leerikursuse tasu on 50 eurot ja seda saab tasuda osade kaupa.

Oled teretulnud meiega liituma!

Täpsem teave ja registreerimine: haapsalu@eelk.ee, koguduse õpetaja Mart Salumäe 5346 7922.

PIIBEL ON MEIE VAIMULIK TOIDULAUD

„Piibel köögis” novembrikuu kogunemine oli üle tüki aja taas vanas pastoraadis Tiit ja Lia Salumäe kodus. Piiblitunni pidas Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson. Ta rääkis Vana Testamendi Joosepist ja Uue Testamendi Joosepist, Jeesuse kasuisast. Neil kahel mehel oli mitmeid ühiseid jooni. Piiblitund andis palju uut ja huvitavat mõtteainest ning ühisest arutelust jäi kõlama üks minule huvitav mõte: ristiinimene vajab nii füüsilist kui ka vaimset toitu. Füüsilist toitu sööme iga päev ja lausa mitu korda. Ka vaimulikku toitu vajame iga päev. Olla nädal või rohkem ilma füüsilise toiduta on väga raske. Sama on ka vaimuliku toidu puhul. Piibel on meie vaimulik toidulaud ja see on nii rikkalikult kaetud. Võime tänuliku südamega võtta Jumalalt vastu nii füüsilise kui ka vaimse toidu. Ihutoiduks valmistasime Babüloni lihahautist ja seesamikooki.

Sirje Jätsa

Piiblitunni pidas Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson. Foto: Kristel Engman

BABÜLONI LIHAHAUTIS (6–8-le)

Apt 7:43

Vaja läheb: 1 kg lamba- või loomaliha (pehme tailiha), 2 peeti, 1 sibul, 1 pudel (330 ml) tumedat õlut, 1 tl koriandriseemneid, ½ tl köömneid, 2 spl semolinat, peotäis rukolat, 1 väike porru, 2–3 küüslauguküünt, punt värsket koriandrit, punt murulauku ja õli.

Kuidas teha?

Pruunista hautuspotis lihatükid, hakitud peet ja sibulad. Lisa õlu, sool, koriandriseemned ja köömned. Jäta vähemalt tunniks hauduma (mida pikemalt on tulel, seda parem). Tükelda porru, rukola ja küüslauk. Lisa hautisele ja lase veel 15 min haududa. Veendu, et vedelikku oleks piisavalt, vajadusel lisa. Lisa semolina, sega hoolikalt. Tõsta tulelt, riputa peale tükeldatud murulauk ja koriander. Serveeri riisi või hapendamata leivaga.

Babüloni lihahautis ja seesamikook

Fotod: Kristel Engman

SEESAMIKOOK (8–10-le)

1 Kn 14:3

Vaja läheb: 200 g seesamiseemneid, 2 spl mett, 2 spl võid.

Kuidas teha?

Rösti seesamiseemned pannil kuldpruunikaks. Võid kasutada ka juba röstitud seesamiseemneid. Purusta seemned õrnalt blenderis (mitte püreeks). Soojenda või ja mesi, vala seesamiseemne mass potti ja sega hoolikalt. Vala mass küpsetuspaberiga kaetud alusele ja lase külmikus seista vähemalt 2 tundi. Kui mass on kergelt tahkunud, ent mitte veel täiesti kõva, löika väikesteks (suupärasteks) tükkideks.

Seesamikoogi tegemine on jõukohane ka väiksematele magusasõpradele.

Seesamiseemneid ei ole Piiblis mainitud, kuid need olid Levandis laialt tuntud. On teada, et Mesopotaamias kasutati seesamiseemneid 2000 eKr, samuti on teateid seesamiseemnete kasutamisest vanas Egiptuses. Seesamiseemnete ja mee kokku pressimine on vana meetod lihtsate koogikeste valmistamiseks.

Retseptid tõlkis Kristel Engman. Allikas: From Eden to Jerusalem, Ursula Janssen, 2024

ISADEPÄEVA JUMALATEENISTUSEL TEENISID KAASA LAPSED

Meie koguduses on saanud toredaks traditsiooniks isadepäeva tähistamine novembri teisel pühapäeval. Isade pidupäeva on meeles peetud väga mitmel viisil: peale tavapärasest pidulikuma jumalateenistuse on korraldatud ka oikumeenilisi pereteenistusi, foto- ja joonistuskonkurse, heategevuslikku loteriid, pakutud kirikukohvi või peetud isasid meeles väikeste kingituste või suupistetega. Viimastel aastatel ja ka tänava pakuti kirikulistele pärast jumalateenistust lastekiriku õpetaja Sirje Jätsa valmistatud maitsvat võileivatorti.

Isadepäeva torti kaunistamas. Foto: Heino Kahem

Varasemast erinevalt olid jumalateenistuse pidamisse kaasatud lastekiriku lapsed, kes kandsid protsessioonis koos vikaarõpetaja Kristel Engmani ja lastekiriku õpetajatega altari ette risti ja küünlad, lugesid piiblitekste ja eestpalveid ning tegid korjandust. Isabelle esines ilusa flöödipalaga. Võtsime taas kasutusele aastaid tagasi igal lasteteenistusel lauldud liturgia, mille on loonud Tuuliki Jürjo. Nii mõnelgi kirikulisel kaasnes sellega südantsoojendav äratundmisrõõm. Lihtsad viisid ja sõnumid meeldisid lastele ja olid ka koguduse täiskasvanud liikmetele meeltemööda. Kristel Engman jutlustas palve tähtsusest ja sisust, põimis jutluse sisse mõtlemapaneva loo pliiatsitest, mis kõnetas nii väikseid kui ka suuri ja õpetas kõigile selgeks viiesõrmereegli, mis aitab meeles pidada, kelle eest palvetada. Pärast jutlust kutsuti lapsed altari ette, kus nad said suurele paberile märkida üles oma mõtted, kelle eest nemad palvetada soovivad.

Sõrmusesõrm (rahvakeeles Kullakandja, Meie Mats, Rikas Mees) – palveta nende eest, kes on nõrgad, haiged, kellest ei hoolita või kellel on raske.

Väike sõrm (rahvakeeles Nimeta Mats, Pisikevillem, Veike Hans, Väike Ats, pisiplika) – palu ka iseenda pärast.

Sõrmed kinnituvad peopesale. Piibel ütleb, et Jumal hoiab meid oma peopesal, hoolitseb meie vajaduste eest ja õnnistab meid. Ärme siis unustame Teda selle eest tänada.

Lapsed altari ümber. Foto: Heino Kahem

JÕULUSOOV

Aasta kõige oodatum aeg on saabunud, eriti lastele. Tore on saada kingitust ja koos perega olla. See on kõigile tähtis. Jõulude ajal soovime lähedastele ja ka tuttavatele rõõmsaid jõule. Rõõmu vajame iga päev, keegi ei taha olla kurb, pahane või õnnetu.

Rõõm on südames, kui meil on lootus, et kõik läheb hästi. Lootuse saab anda Jumal, me võime alati Tema peale loota.

Soovime koos lastekiriku lastega kõigile lootusrikkaid jõule!

Sirje Jätsa ja Maria Strauss

AMETISSE ASTUB UUS NÕUKOGU

17.–24. novembrini oli EELK Haapsalu Püha Johannese koguduse täiskogu koosolek ja nõukogu valimine. Koosoleku päevakord koosnes seitsmest punktist: koosoleku juhataja teadaanne, valimiskomisjoni liikmete valimine, koguduse õpetaja informatsioon koguduse tegevuse kohta möödunud nelja aasta jooksul, koguduse nõukogu auliikmete valimine, koguduse nõukogu liikmekandidaatide tutvustamine, koguduse nõukogu liikmete valimine ja koosoleku lõpetamine.

Koosoleku alustuseks teatas õpetaja Mart Salumäe, et täiskogu koosolek on kokku kutsutud vastavalt EELK põhikirjale ja EELK kirikuseadustikus ettenähtud korrale. Valimiskomisjoni liikmeteks valiti Kristel Engman, Lehti Padu, Heino Kahem ja Aime Animägi.

Seejärel andis õpetaja Salumäe ülevaate koguduse tegevusest möödunud nelja aasta jooksul. Täiskogu eelmine koosolek oli 4.–10. aprillini 2021. Valimisnimekirja kantud 210 täiskogu

liikmest osales tookord valimistel 98. Nõukogusse valiti 30 liiget, kellest surma läbi lahkusid valimisperioodi jooksul Indrek Huul ja Raul Tammet. Jane Hüdsi lahkus Lääne-Nigula kogudusse ja Karin Karjane lahkus kogudusest. Nõukogu auliikmeist lahkus surma läbi Evi Süsi. Nõukogu pidas 8 koosolekut. Igal aastal kinnitati koguduse majandusaruanne ja võeti vastu eelarve ning anti välja koguduse teenetemärk. 2023. a sügisel valiti kogudusele uus õpetaja. 2021. a valiti koguduse juhatuse esimeheks Madis Kütt, aseesimeheks Kristi Ainjärv ning liikmeteks Kalle Jätsa, Lydia Kalda, Tõnis Sakh ja Leini Vahtras. Juhatuses lahkusid omal soovil 2024. a Kristi Ainjärv ja Leini Vahtras. Juhatus pidas valimisperioodil 41 korralist koosolekut.

Juhtorganite liikmeil on kogudusega tihe side ja osadus ning nad panustavad koguduse ellu eri töövaldkondades: lastekiriku töö läbiviimine, laulukooris laulmine, koguduse infolehe väljaandmine, „Piibel köögis” kokkusaamiste korraldamine, jumalateenistustel abilisena teenimine ja talgutel osalemine. Õpetaja Mart Salumäe tänas nõukogu ja juhatust õnnistusrohke töö eest.

Vastavalt koguduses praktiseeritud heale tavale valiti nõukogu auliikmeks emeritpiiskop Tiit Salumäe, kes pälvis 2023. a koguduse teeneteristi.

Otsustati jätkata varasemat tava, et nõukogu koosseisu valitakse 30 liiget ja valimisel on igal täiskogu liikmel 7 häält. Õpetaja Mart Salumäe luges ette juhatuse poolt ülesseatud 30 kandidaadi nimed, kelle tutvustamiseks ilmus nii veebis kui ka paberkanjal koguduse infolehe, Johannese Sõnumite valimisteemaline erileht.

Hääletuskasti pitseerimine ja hääletamine. Foto: Kristel Engman

Kui õpetaja Mart Salumäe oli hääletamise korda tutvustanud, pitseeris valimiskomisjon valimiskasti ja algas valimisprotsess. Hääletada sai koguduse kantseleis ja toomkirikus selleks ettenähtud päevadel. Soovijaile viis valimiskomisjoni esindus valimiskasti koju. Esimest korda oli võimalik hääletada ka Tallinnas, mida korraldas valimiskomisjoni esimees Kristel Engman. Hääletamise lõppedes oli valimiskasti pitser terve ja algas häälte lugemine. Kell 12.20 luges valimiskomisjoni esimees Kristel Engman ette hääletus- ja valimistulemuste protokollid ning soovis uuele nõukogule vastutustundlikku meelt ja õnnistust algavaks tööperioodiks. Oma hääled oli andnud 77 täiskogu liiget 194st. Otsustati kinnitada koguduse nõukogu järgmises koosseisus: Eva Cramer, Teno Ilves, Kaie Jaaniste, Kalle Jätsa, Sirje Jätsa, Lydia Kalda, Siim Kallas, Marko Kasepalu, Merili Kasepalu, Kaie Klesment, Madis Kütt, Tiina Kütt, Ingrid Laasi, Koit Latik, Aide Leit-Lepmets, Lauri Luik, Jane Madi, Siim Saareväli, Tõnis Sakh, Lea Salumäe, Tiit Salumäe, Signe Saviir, Mihkel Sims, Maria Strauss, Matti Talbonen, Mare Tereping, Triin Toompuu, Eve Trei, Sigrid Veske ja Anne Vooremaa. Proteste hääletusprotsessi ja valimistulemuste kohta ei esitatud.

Hääled loeti kokku ja häältelugemise protokoll tehti teatavaks. Fotod: Kristel Engman ja Heino Kahem

Õpetaja Mart Salumäe tänas valimiskomisjoni ja koguduse täiskogu ning soovis valitud nõukogule õnnistust. Uus nõukogu on kutsutud 8. detsembril kell 11 jumalateenistusele Haapsalu toomkirikusse, kus on ametisse õnnistamine ja teenistusele järgneval koosolekul valitakse uus juhatus, revident ja sinodi saadikud. Õpetaja lõpetas täiskogu koosoleku palve ja rahusooviga.

Maria Strauss

REKTORI, PEAPIISKUPI JA KIRJAMEHE JOHAN KÕPU SÜNNIST MÖÖDUS 150 AASTAT

Johan Kõpu juubelikonverentsi plakat. Allikas: ERR

Kirikuõpetaja, Tartu ülikooli rektori, Eesti ja hiljem Välis-Eesti piiskopi Johan Kõpu 150. sünniaastapäeva konverentsi Tartu ülikooli muuseumi valges saalis jäi lõpetama mõte Johan Kõpu päevaraamatust: „...ei ole õnnetundmust võimalik, kui kohused täidetud ei ole. Nüüd on selge: kohuse täitmine peab kõige eel käima...”, mille vahendas endine Laiuse koguduse õpetaja Margit Nirgi oma ettekandes. Johan Kõpp jõudis oma pika elu jooksul Eesti ja eestlaste heaks teha väga palju.

EELK peapiiskop Urmas Viilma vaatles lühikeses sõnavõtus Kõpu rolli piiskopina nii Eestis kui ka hiljem eksiilis ning andis Tartu ülikooli rektorile Toomas Asserile üle Rootsis 1954. aastal Johan Kõpu auks tema 80. sünnipäeval löödud juubelimedali.

Krista Aru rääkis konverentsil Johan Kõpust ning Eesti haritlaskonnast 19. sajandi lõpus ja 20.

sajandi alguses. Tema sõnul oli Kõpu põlvkonnale iseloomulik mõistmine, et keegi teine ei tule Eesti haritlaste eest tegema tööd, mis kogu rahva arenguks oluline on. Kõiges löödi ise praktilise tegevusega kaasa. Oli aga oluline, et eesmärgid oleks suuremad kui tegelikkus.

Kõpust ei saa rääkida, puudutamata Eesti üliõpilaste seltsi, mille liige ja pikalt ka esimees ta oli. EÜSi liige Indrek Elling ettekandes „100 aastat hiljem: Juhan Kõpu „Eesti Üliõpilaste Seltsi ajalugu 1870–1905”” rääkis Kõpust seltsi liikmena, tema koostatud seltsi ajalooramatust ja selle teose kohast seltsi praeguste liikmete lugemislaua.

Olga Schihalejev „Ühe jalaga tulevikus – Johan Kõpu roll usuõpetuse uuendajana” võrdles kahe sõja vahel Eestis ilmunud usuõpetuse õpikuid.

Tartu ülikooli Eesti ajaloo uusima aja kaasprofessor Ago Pajur tõi kuulajate ette Johan Kõpu kui Tartu ülikooli rektori. Paraku oli see raske aeg nii ülikoolile kui ka selle juhile. Tol ajal, pärast 1936. aasta uue põhiseaduse vastuvõtmist ja hiljem ülikooliseaduse muutmist, kaotas ülikool suure osa oma sõltumatuses. Olukord, mida Kõpp oma päevaraamatus kirjeldas nii: „1936.–7. aastal ütles haridusminister Jaakson mulle: Teie räägite mingist ülikooli nõukogust ja selle otsustest – mis asutus see on ja mis on sellel ütlemist ülikooli asjus? Meie asi on otsustada ülikooli küsimusi, mitte aga küsida nõu mõnelt „nõukogult”! Meil on vaja rektorit, kes küsib kõigepealt, mida meie (s.o valitsus) tahame, aga mitte – mida tahab ülikool või tema nõukogu...”. 70aastase Johan Kõpu lahkumisest Rootsi 1944. aasta sügisese suurpõgenemise aegu ja Kõpust põgenike vaimuliku teenimise korraldajana kõneles kirikuloolane Priit Rohtmets. Kõpp oli juba varem võtnud ühendust luterlike kirikutega nii Rootsis kui ka Saksamaal, et valmistada ette põgenikele vajalikku tuge ja vaimulikku teenimist. Nii oli ka Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku eksiilis loomine suuresti tema õul.

EELK konsistooriumi arhivaar Janis Tobreluts andis ülevaate Kõpu arhiivist, mis siiani mitmes kohas hoiul on.

Jõudes ringiga tagasi konverentsi alguse juurde, siis ilmselt kõige lustakam ettekanne oli kirjanik Urmas Vadilt. Ta tutvustas oma filmistsenaariumi ideed, milleks oli inspiratsiooni andnud aeg, mil Juhan Liiv Laiuse pastoraadis, õpetaja Johan Kõpu külalisena, mõnda aega elas. Ehk võib, lootuses, et filmiinimesed idee üles korjavad, puändi kirja panemata jätta.

Andra Kirna

JOHAN KÕPP (9. november 1874 Holdre vald – 21. oktoober 1970 Stockholm).

Valgas kooliteed alustanud, jätkas Kõpp seda Tartu kuulsas Hugo Treffneri gümnaasiumis, edasi jätkusid õpingud Tartu ülikooli usuteaduskonnas, mille ta lõpetas ja sooritas vaimulikueksami 1906. aastal.

Tööelu alustas Kõpp gümnaasiumiõpetajana Pärnus. Kirikuõpetajana teenis ta mitut kogudust, kõige pikemalt oli ta Laiuse Püha Jüri koguduse õpetaja. Ta jõudis tegutseda ka Tartu ülikooli koguduse eesti pihtkonna õpetajana ja Tallinna toomkoguduse ülemõpetajana. Kõpp oli ka E.E.L.K. konsistooriumi assessor.

Õpetamist Tartu ülikoolis alustas ta usuteaduse erakorralise professorina 1916, oli hiljem korraline professor, ülikooli prorektor ja 1928–1937 Tartu ülikooli rektor.

1939–1957 (alates 1944 eksiilis) oli Kõpp Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku piiskop, jäi küll ametisse pühitsemata. 1957–1964 tegutses Kõpp Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku peapiiskopina eksiilis.

Kõpp oli tegev ka poliitikas. 1939. aastal oli ta I Riiginõukogu liige, 16. jaanuarist 1940. aastal rahvakasvatuse ja kultuurikomisjoni liige ning samal ajal Tartu Ülikooli usuteaduskonna dekaan. Organisatsioone ja ühinguid, mille liige ta oli, on samuti päris palju ja need kõik on Eesti vabariigi elus olulist rolli mänginud. 1896. aastast Eesti Üliõpilaste Seltsi liige; aastast 1910 Eesti Kirjanduse Seltsi liige, algul selle abiesimees ja 1914–1921 esimees; ajakirja Eesti Kirjandus toimetuse liige; Õpetatud Eesti Seltsi liige ja 1929–1934 abiesimees; Eesti

Kultuuriloolise Arhiivi kolleegiumi liige; Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Komisjoni Eesti komitee juhataja 1929–1937; Eesti Rahva Muuseumi hoolekogu liige 1934–1936; Akadeemilise Usuteaduste Seltsi liige; Akadeemilise Ajalooseltsi liige ja Kaitseliidu vanematekogu liige.

Johan Kõpu sulest on ilmunud „Eesti Üliõpilaste Seltsi ajalugu I”. „Laiuse kihelkonna ajalugu”, ta oli „Eesti ajalugu III, Rootsi ja Poola aeg” kaasautor. Juba Rootsis said kaante vahele „Väike palveraamat: igapäevaseid palvusi ja palveid”, „Mälestuste radadel (I–IV)” ja „Kirik ja rahvas: sugemeid eesti rahva vaimse palge kujunemise teel”. 2009. aastal tuli trükist artiklikogumik „Vaimu valgusel”.

Kõpu tööd Eesti heaks hinnati arvukate teenetemärkidega. 1930 sai ta Kotkaristi II klassi teenetemärgi, 1934 sai kuldristi, mille annetas Laiuse kogudus, 1938. aastal Valgetähe II klassi teenetemärgi ja 1965. aastal Püha Piiskop Platoni ordeni.

Kokkuvõte Wikipedia artiklist

KUULAMISSOOVITUS

Johan Kõpu sünniaastapäeval oli Vikerraadio saatesarjas „Eesti lugu” saatejuht Piret Kriivani külaliseks EELK usuteaduse instituudi kirikuloo professor Priit Rohtmets, kelle juhtimisel peeti Tartu ülikoolis 15. novembril Johan Kõpu sünniaastapäevale pühendatud konverents.

<https://vikerraadio.err.ee/1609503845/eesti-lugu-johan-kopp-150>

Head kuulamist!

Mart Salumäe

NATUKE NALJA

Mart Salumäe tagavarast

Vanasti oli orelimänguks alati vaja kaht inimest, sest polnud veel nii võimsaid elektriventilaatoreid, mis oleks suutnud suurt orelit lõõtsa tuulega täita. Organisti abimeest, kes täitelõõtsa kas käsitsi pumpas või suuremate orelite puhul kahe jalaga tallas, nimetati tuuletallajaks. Kord tuli Viljandi maakiriku õpetaja Jaan Lattiku juurde sealne tuuletallaja kurtma, et õigust pole maa peal sugugi. Pastor siis uuris temalt, et kuhu see õigus siis nii ära kadunud on. Tuuletallaja vastas: „Mina tallan tuule orelisse ja organist laseb välja. Aga miks talle rohkem makstakse?”

Vanaema võttis pojapoja kirikusse kaasa ja seletas, et seal peab hästi vaikselt olema. Laps uudistas alguses argsi ringi vaadata, pistis vanaema antud kommi põske ning kuulas vaikselt laulu ja orelimängu. Kui laul lõppes, jäid kõik hiirvaikseks. Korraga hakkas õpetaja kõrgel kantslis valju häälega rääkima, mille peale poisike võpatas nii, et oleks kommi peaaegu kurku tõmmanud. Kui ta siis veidi ennast kogunud oli, kommi alla neelas ja õpetaja parasjagu hingetõmbamiseks pausi pidas, kõlas üle kiriku selge lapsehää: „Kuule, onu, seal tunni sees! Kas vanaema pole sulle öelnud, et siin peab vait olema!”

FOTOMEENUTUSI NOVEMBRIKUUST

Hingedepäeva rännak Haapsalu vanal kalmistul toimus tormituult trotsides. Teejuhiks oli Ülla Paras. Ristide varju jäi küünlatuli valgustama puhkajate rahu. Fotod: Heino Kahem

Kirikuaasta viimast pühapäeva ehtis esimene lumi. Valge daam tuli iidsete müüride vahelt end pisut tuulutama ja linna jõulupuu võttis Lossiplatsil aukoha sisse, et esimese advendipühapäeva eelõhtul täies hiilguses Kristuse sündimise puha saabumist valgustada.

Fotod: Heino Kahem

SÜNNIPÄEVAD DETSEMBRIS 2024

1. dets	Olavi Tutt	
2. dets	Relika Aviste	
5. dets	Viia Birnbaum	81
	Lea Kiis	
6. dets	Liisa Raag	
9. dets	Kaido Kliss	
11. dets	Kairi Altoja	
12. dets	Elise Sarapuu	96
	Karin Julge	
	Hedi Laadi	
13. dets	Krista Leppiko	
	Hanna Stina Lepmets	
14. dets	Kairit Martson	
15. dets	Marge Kivi	
	Kristo Hüdsi	
16. dets	Magda Küünarpuu	94
17. dets	Arvi Sinisaar	82
	Luule Sinisaar	87
18. dets	Mona Kase	
19. dets	Leili Kirs	82
	Agata Grett Järvsaar	
23. dets	Liilia Šipulin	
	Kadi Saviir	
	Hants Sablin	
	Keitlin Viita	
24. dets	Mariliis Olenko	
25. dets	Tiit Salumäe	
27. dets	Annely Bankier	20
28. dets	Jüri Salumäe	55
	Liina Gontmacher	
29. dets	Kristel Peikel	50
	Moonika Tähtväli	
30. dets	Katrin Alliku	
31. dets	Lehte Ilves	
	Katriin Uibopuu	

PALJU ÕNNE JA ROHKET ÕNNISTUST SÜNNIPÄEVALASTELE!

EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNESE KOGUDUS

Kantselei 473 7166, Kooli 6, 90501 Haapsalu
Õpetaja 5346 7922
E-post haapsalu@eelk.ee
Koduleht haapsalu.eelk.ee
Facebook facebook.com/Haapsalukirik
Pangakonto EE811010602003965006 (SEB), EE442200001120274032 (Swedbank),
EELK HAAPSALU PÜHA JOHANNESE KOGUDUS
Registrikood 80210533

Koguduse kantselei avatud kolmapäeval ja reedel kell 10–14.

Kohtumine koguduse õpetajaga palume varem kokku leppida.

Koguduse infokirja Johannese Sõnumid järjekordse numbri ilmumise teade ja vastav link koguduse koduleheküljele saadetakse soovijaile e-postiga. Palume teie abi, et infokirja saaksid võimalikult paljud huvilised. Teatage soovijate e-posti aadressid koguduse kantseleisse. Ootame lugejate kaastöid, küsimusi ja ettepanekuid, millest Johannese Sõnumites lugeda soovitakse.

Toomkirik on avatud pühapäeviti kell 10–12.30. Piiskopilinnuse muuseumi kaudu saab kirikut külastada K–P kell 10–18. Koguduse külalistele on toomkirik ja Jaani kirik avatud ettetellimisel.

Piiskopilinnuses toimuvate ürituste kohta vt lähemalt linnus.salm.ee/sundmuste-kalender/.

EELK tegemistest saab lugeda e-kirik.eelk.ee, eelk.ee ja www.eestikirik.ee.

TOIMETUS

Mart Salumäe	mart.salumae@eelk.ee , 5346 7922
Tiit Salumäe	tsalumae@yahoo.com
Kristel Engman	engmankristel@gmail.com
Lia Salumäe	salumae.lia@gmail.com
Maria Strauss	mariastrauss@gmx.de
Andra Kirna	andra@kirna.eu
Sirje Jätsa	sirjejatsa2@gmail.com
Teno Ilves	teno.ilves@gmail.com
Anne Vooremaa	annevooremaa933@gmail.com
Heli Tammik	vanakaru11@gmail.com

Koguduse häälekandja ilmub alates septembrist 2008.

Issand, Sina tead, et kõik me soovime maa peale rahu!